

- DEPYPERE, S., T. JAKOB en B. CARTON (Spring 1995), "International Dimension of Competition Policy: Summary of the Most Important Recent Developments", *Competition Policy Newsletter*, Europese Commissie, blz. 54-56.
- DEPYPERE, S., T. JAKOB en B. CARTON (Summer 1995), "International Dimension of Competition Policy: Summary of the Most Important Recent Developments", *Competition Policy Newsletter*, Europese Commissie, blz. 55-58.
- EUROPESE COMMISSIE (1995), *XXIIIe Rapport over het Mededingingsbeleid 1993*, 629 blz.
- EUROPESE COMMISSIE (1995), *Competition policy in the new trade order: strengthening international cooperation and rules*, Luxemburg, EUROPE, 64 blz.
- FINGLETON, J. (1993), *The Effect of Competition Policy on the Economy*, paper voor de IBEC Competition Law and Policy Conference, 20 blz.
- KHEMANI, S. en M. DUTZ (1995), *The instruments of competition policy and their relevance for economic development*, World Bank, Private sector development department, occasional paper nr. 22, 46 blz.
- M'BAREK, M. (1995), openingstoespraak voor het "Atelier Africain de la Concurrence", in oktober 1995 in Tunis gehouden ter voorbereiding van de UNCTAD-conferentie van november 1995. Artikel in *La Presse*, Tunis, 18 oktober 1995.
- WOLF, D. (1995) (voorzitter van het Bundeskartellamt), toespraak voor het Studienverein für Kartellrecht, Brussel, 12 mei 1995.

Abstract

The Introduction of European Competition Rules Outside the European Union

The European rules on competition aim at maintaining the principles of fair competition in the European internal market. They have been a motor for market integration. Both companies and the member states are subject to the rules. Following the globalisation of the world economy there is a need now to enforce a set of competition rules internationally. It is not clear yet how this can be achieved. There are various possibilities that can be pursued simultaneously: extraterritoriality, multilateralism and bilateral agreements. The European Union does not exclude any option. In the long run a multilateral code is preferable, but in the short run more can be expected from bilateral agreements. The Union has already concluded a large number of bilateral agreements and it is preparing some more. Many of these agreements also provide for an "export" of the European rules. The associated countries will take over the European legislation. This will enhance the simplicity of the system. In the end everyone should benefit, especially the European companies. Many developing countries should also benefit from introducing and enforcing competition laws. The Union is ready to assist them.

Boekbesprekingen

Algemene economie

The Future of Central Banking

Forrest Capie e.a., The Future of Central Banking: The Tercentenary Symposium of the Bank of England
Cambridge, Cambridge University Press, 1994, xiv + 362 blz. - Prijs: 35 GBP
ISBN 0-521-496-349

Dit boek is het produkt van een symposium over "The Future of Central Banking", dat georganiseerd werd ter gelegenheid van de driehonderdste verjaardag van de Bank of England en plaats had in Londen op 9 juni 1994. Het symposium werd bijgewoond door meer dan 130 gouverneurs of voormalige gouverneurs van centrale banken.

De hoofdmoot van het boek wordt gevormd door twee academische papers die in opdracht van de Bank of England voor dit symposium geschreven zijn: "The development of central banking" van Goodhart, Capie en Schnadt en "Modern central banking" van Stanley Fischer. Die bijdragen worden becommentarieerd door vooraanstaande presidenten van centrale banken. Het boek bevat ook de zeer heldere en intelligente Per Jacobsson-lezing van Alexander Lamfalussy ("Central banking in transition") en een paneldiscussie door een aantal eminente voormalige gouverneurs (Volcker, Pöhl en de Larosière) over "The philosophy of central banking".

De paper van Goodhart, Capie en Schnadt brengt een interessant historisch overzicht van het centraal bankieren van de 17de eeuw tot nu. Vier thema's worden uitgewerkt: de

evolutie van de macro-economische doelstellingen van de centrale banken, de relaties tussen de centrale banken en de regeringen, de relaties tussen de centrale banken en de commerciële banken, en de evolutie van meer academische ideeën en theorieën over centraal bankieren. Bovendien worden in twee bijlagen de belangrijkste centrale banken beschreven. Niettegenstaande dit ruime overzicht domineert soms toch het Britse perspectief (bijv. blz. 83). De bijdrage van Stanley Fischer is toegespitst op de periode na de Tweede Wereldoorlog, het moderne centrale bankieren. Hij analyseert ten gronde de naoorlogse inflatie, vooral verbonden met het conflict tussen de korte- en de lange-termijneffecten van het monetair beleid en met de verlokkingen van een monetaire financiering van overheidsstekorten. Hij besluit met een voorstel voor een charter van een moderne centrale bank.

Wat opvalt bij de discussies tussen de deelnemers is de zeer ruime consensus over prijsstabiliteit als doelstelling van het monetair beleid. Dat is niet altijd populair, aangezien een strak monetair beleid noodzakelijk is bij inflatoire impulsen: "it is the role of the central banker to take away the punch bowl, just when the party is getting going" (blz. 60). Ook was er een ruime consensus dat de onafhankelijkheid van de centrale bank de beste waarborg is voor zulk een beleid op middellange termijn. Natuurlijk moet die onafhankelijkheid samengaan met een verantwoording van het gevoerde beleid.

In de groeiende literatuur over centrale banken verdient dit boek zeker een speciale plaats, zowel om de deegelijkheid van de bijdragen als om de kwaliteit van de discussies.

Ivo Maes

The Polish Economy

Ben Slay, *The Polish Economy: Crisis, Reform, and Transformation*
Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1994, xvi + 229 blz. - Prijs: 37,50 USD
ISBN 0-691-03616-0

Over de transitieproblematiek van postcommunistische landen is een uitgebreide economische literatuur voorhanden. Ook de Poolse economie onderging in het begin van de jaren negentig een drastische hervorming. Ben Slay belicht deze "Big Bang" tegen de achtergrond van de naoorlogse crises, hervormingen en transformaties die Polen ondergaan heeft. Eerst analyseert hij grondig de economische ontwikkeling tussen 1948 en 1980, de periode vóór de oprichting van Solidarnosc. Vervolgens gaat hij in op de oorzaken en gevolgen van de economische ineenstorting van de Poolse economie tussen 1979 en 1982. De analyse reikt zowel economische beleidsfactoren als politiek-sociologische verklarende factoren aan. In de laatste drie hoofdstukken, wanneer de moeilijke transitiejaren 1990-1992 belicht worden, blijft de lezer echter onvoldaan. De analyse van de gewijzigde landbouwsector, financiële markten, buitenlandse handel en arbeidsmarkt stopt immers zeer bruusk begin 1993. Juist vanaf dan wordt het geleidelijk duidelijk dat men in Polen van een relatief succesvolle transitie

kan gewagen. Tot slot staat Slay nog stil bij de lessen die de overige postcommunistische landen uit het Poolse experiment kunnen trekken. Het comparatieve voordeel van dit boek ligt in het heldere en boeiende overzicht, met degelijke primaire data gestoffeerd, van de politieke economie van Polen tussen 1945 en 1988.

Wim Lagae

Price Theory and Applications

B. Peter Pashigian, *Price Theory and Applications*
New York, McGraw-Hill, Inc., 1995, xxiii + 760 blz. - Prijs: 19,95 GBP
ISBN 0-07-048741-3

Study Guide to Accompany 'Price Theory and Applications' by B. Peter Pashigian

Sarah Tinkler en Daniel Fuller, *Study Guide to Accompany 'Price Theory and Applications'* by B. Peter Pashigian
z. pl., McGraw-Hill, 1994, vii + 279 blz. - Prijs: 12,42 GBP
ISBN 0-07-048742-1

Instructor's Manual to Accompany PASHIGIAN Price Theory and Applications

Richard M. Peck, *Instructor's Manual to Accompany PASHIGIAN Price Theory and Applications*
New York, McGraw-Hill, Inc., 1995, 240 blz. - Prijs: 6,95 GBP
ISBN 0-07-048743-X

"Economics is a way of thinking about problems, not a body of knowledge to be memorized". Peter Pashigian (Ph.D. van MIT, momenteel professor aan de Universiteit van Chicago) vertrekt met dit boek van de gedachte

dat een cursus micro-economie verder moet gaan dan het louter begrijpen van de theorie. Elke theorie moet ook effectief gebruikt worden om een brede set gedragingen te verklaren. Dit boek biedt nu net een knappe mengeling van theorie en toepassingen. De theoretische uitwerking krijgt onmiddellijk een link naar het empirische: toepassingen die het gedrag van de consument en de bedrijven verklaren. Het is opvallend dat Pashigian zijn toepassingen minder kiest in functie van het gedrag van de overheid, maar meer naar de bedrijfswereld toe werkt.

Het werk heeft een aantal sterke punten. Eerst is er het feit dat onderwerpen en toepassingen worden opgenomen die men niet in gelijksoortige werken vindt. Daarnaast verdient vooral een sectie over de praktijk en de politiek van de prijszetting speciale aandacht. Het gaat hier over prijsdiscriminatie, marktgedrag met asymmetrische informatie, prijszetting onder onzekerheid enz.

De geïnteresseerde lezer krijgt ook een aantal extra hulpmiddelen aangeboden. Zo is er de "MicroQuest"-software, die geen nieuw materiaal aanreikt, maar wel effectief leert om te werken met materiaal uit het handboek. Daarnaast is er ook een *Instructor's Manual*. Dit werk is echt aan te bevelen.

Eddy Van de Voorde

Beschouwingen over de economische orde

Herman Hoelen, *Beschouwingen over de economische orde*
Assen, Van Gorcum, 1995, xiv + 467 blz. - Prijs: 49,50 NLG
ISBN 90-232-2970-3

Prof. Boudewijn Bouckaert (Universiteit Gent) schrijft in zijn voorwoord tot dit boek dat "sommige delen gerust wat korter hadden gekund", en terecht: ikzelf begon op het einde zelfs niet meer diagonaal te lezen, maar verticaal. Afhankelijk van de leesvaardigheid vraagt dit boek van ruim 400 bladzijden een leesinspanning van een of twee volledige werkdagen. Nu is het volgens mij niet zo dat een vulgariserend boek per definitie geen al te grote leesinspanning mag vragen, maar in dit geval wegen kosten en baten niet tegen elkaar op. De opeengestapelde tekst, de cryptische verwijzingen naar steeds weer dezelfde grote liberale denkers en het gebrek aan structuur vermoeien. De zogenaamde intellectueel of wetenschapper distantieert zich dikwijls niet van het vulgus door de originaliteit van zijn ideeën, maar vooral door een encyclopedische kennis. Dat is jammer genoeg ook hier het geval. De auteur zet zijn eruditie in de verf, maar het boek blijft een vervelende lofrede, een veel te lang pleidooi.

Een pleidooi voor wat? Daarover kan geen misverstand bestaan: de auteur verdedigt in naam van de vrijheid - "ons hoogste goed, nagenoeg incomensurabel met andere waarden" (IX) - een liberale economische ordening en gaat tekeer tegen elke vorm van planningsdenken. Ik waardeer de inspanning van de auteur, maar blijf - ondanks het volumineuze dossier - met fundamentele vragen zitten. Ook de geduldige lezer die hoopt op een genuanceerde analyse van het probleem van de jaren negentig - de crisis van de welvaartsstaat - wordt teleurgesteld. De internationale context b.v. wordt nauwelijks in de bespreking betrokken. Nochtans is het net die context die in belang-

rijke mate de problemen van onze welvaartsstaat accentueert, en is het ook die context waarin eventuele wijzigingen aan ons samenlevingsmodel uitgewerkt zullen moeten worden. Natuurlijk is het ideaaltypische neoliberale alternatief in vele opzichten theoretisch interessant, maar de maatschappij is nu eenmaal minder maakbaar dan theoretici wel eens veronderstellen. Ideaaltypische blauwdrukken zijn weinig informatief, omdat een maatschappij nu eenmaal geen proeftuin (meer) is voor experimenten door verlichte filosofen. Kortom, mijn oordeel over dit werk is bondig: terug naar afzender.

Jean-Louis Van Belle

Measuring the wealth of nations

Anwar M. Shaikh en E. Ahmet Tonak, *Measuring the wealth of nations: the political economy of national accounts*
Cambridge, Cambridge University Press, 1994, xvii + 380 blz. - Prijs: 40 GBP
ISBN 0-521-41424-5

Vanaf de jaren zeventig heeft Anwar Shaikh geprobeerd om een soort marxistische nationale boekhouding op te stellen, waarin de traditionele rubrieken worden herordend, rekening houdend met de ideeën van Marx. De samenwerking met de Turkse econoom Ahmet Tonak resulteerde, na een lange wachttijd, uiteindelijk in het voorliggende boek, dat gebruik maakt van naoorlogse statistieken van de Verenigde Staten. Shaikh en Tonak volgen vaak een middenweg tussen de filosofie van de vroegere Sovjet-boekhouding en de westerse nationale rekeningen. In de Sovjet-Unie concentreerde men zich op het "netto materieel pro-

dukt", waarin geen diensten werden opgenomen. Deze benadering is volgens Shaikh en Tonak te beperkt. Ook het westerse BNP geeft volgens Shaikh en Tonak gebrekkige inzichten, omdat het allerlei activiteiten incorporeert die zij niet-productief noemen. Zij denken daarbij o.a. aan de financiële sector, reclame, veiligheid enz. Shaikh en Tonak geloven dat hun manier van boekhouden een beter inzicht verschaft in de evolutie van de winstvoet en de productiviteit in de Verenigde Staten. Zij bieden ook een uitvoerige vergelijking aan van hun eigen resultaten met die van vele andere Engelstalige studies. Een boek over dit onderwerp ligt nu commercieel minder goed in de markt dan twintig jaar geleden. De interesse voor Marx is immers sterk gedaald. Misschien verklaart dit de ironische keuze van de titel: enerzijds presenteren Shaikh en Tonak hier een gedetailleerde studie over marxistische boekhouding, anderzijds kiezen ze uiteindelijk een titel die niet onmiddellijk herinneringen oproept aan Karl Marx, maar wel aan Adam Smith.

Wilfried Parys

Practical Cost Benefit Analysis

Frances Perkins, *Practical Cost Benefit Analysis: Basic Concepts and Applications*
South Melbourne, Macmillan Education Australia, 1994, xii + 396 blz. - Prijs: 14,99 GBP
ISBN 0-7329-2783-8 (pbk)

Nadat in de loop van de jaren tachtig de publikaties over kosten-batenanalyse wat stilgevallen waren, beleven wij nu een echte heropleving. Meerdere nieuwe handboeken hebben in

1994 het licht gezien, waaronder het werk van Frances Perkins, dat nu voorligt.

Er wordt in dit boek weinig aandacht besteed aan de welvaartseconomische fundering van kosten-batenanalyse. De thema's die wel sterk aan bod komen zijn de technieken voor het berekenen van contante waarden en van schaduwpreizen.

Niet alleen de contante waarde als zodanig wordt voorgesteld. Ook de daarmee verwante ratio's komen ter sprake. Het obligate hoofdstuk over de sociale discontovoet is eveneens aanwezig.

Zeer bijzonder in dit handboek is de uitgebreide bespreking van schaduwpreizen, met een omstandige toepassing van Harbergers benadering. Dit is waarschijnlijk de omvangrijkste toelichting van Harberger-prijzen die ooit gepubliceerd werd. Zij is uitgewerkt in talrijke duidelijke grafieken, startend met algemene waardeeringsmethoden voor inputs en outputs van een project en vervolgens systematisch volgehouden bij de waardering van vreemde deviezen, de schaduwpreizen van goederen onder een import- of exportrestrictie, de opportuniteitskosten van arbeid en van kapitaal.

Opvallend is wel dat, naast deze uitgebreide behandeling van schaduwpreizen, de berekening van milieukosten of andere externe kosten bijna geen aandacht krijgt; terwijl toch juist op dit terrein grote vorderingen gemaakt zijn. Het boek draagt hierin wel enigszins een stempel van de ontwikkelingslanden, al wordt dat door de auteur niet gemeld. Niet alleen de geringe aandacht voor milieukosten is typerend voor ontwikkelingslanden, ook de grote aandacht voor vreemde deviezen en voor im-

port- of exportrestricties is daar typisch voor.

Zelfs in de behandeling van de arbeidsmarkt domineert de optiek van de ontwikkelingslanden. De problematiek van de werkloosheid in ontwikkelde landen, nochtans perfect uit te drukken in een verlaging van de schaduwprijs voor arbeid, komt nauwelijks ter sprake. Chinese toestanden daarentegen, met een bizarre rantsoenering van geschoolde arbeid onder maximumloon, worden wel behandeld. Het in ontwikkelingslanden aanwezige fenomeen van migratie naar de steden krijgt meer aandacht dan de distortionele belasting op arbeid, die het kapitale probleem vormt in het Westen.

De belangrijkste waarde van het boek voor economen in een westers industrieland ligt volgens mij in de uitgebreide algemene uiteenzetting van Harberger-prijzen.

G. Blauwens

Rationality, Institutions and Economic Methodology

Uskali Mäki e.a., eds., *Rationality, Institutions and Economic Methodology (Reeks 'Economics as Social Theory')*
Londen/New York, Routledge, 1993, xi + 312 blz. - Prijs: 14,99 GBP
ISBN 0-415-09208-6 (pbk)

Dit boek omvat, naast een inleidend en een slothoofdstuk, in totaal negen artikelen die op theoretische en methodologische wijze nadenken over de rol van instituties in de economische theorievorming. De aanleiding is de vaststelling dat er sprake is van een brede stroming van institutionele economie die het oude Amerikaanse institutionalisme heeft vernieuwd.

In zijn inleiding probeert Mäki een beeld te schetsen van de methodologische vragen die zich voordoen bij het analyseren van instituties in de economische theorie. Het begrip "nieuwe institutionele economie" wordt daarbij zeer ruim opgevat en slaat op de analyse van economische (b.v. de onderneming), juridische (b.v. eigendomsrecht) en politieke (b.v. sociale-keuzeregels) instituties. Het gaat om een bonte schare auteurs, waaronder Alchian, Buchanan, Demsetz, North, Olson, Posner, Schotter, Sugden, Williamson enz. Mäki identificeert daarna een reeks van methodologische problemen die bij de studie van instituties aan de orde komen (rationaliteit, individualisme versus holisme enz.). Ter afronding situeert hij ook de bijdragen van de andere auteurs in het boek. In het tweede deel komt in drie bijdragen de methodologie van de economische theorie aan bod. Caldwell tracht beknopt een aantal vooroordelen inzake methodologie weg te werken, een reeks post-positivistische wetenschapsfilosofische stromingen samen te vatten, en een drietal veelbelovende topics in de economische methodologie aan te geven. Hands stelt zich tevreden met een summier samenvatting van de posities van Popper en Lakatos en geeft aan waarom hun wetenschapsfilosofie niet toepasbaar is in de economie. Beide bijdragen laten een eerder programmatorische indruk (elk stuk telt nauwelijks 15 bladzijden) en gaan voorbij aan de problemen die worden gesteld door instituties. Mäki probeert als enige een eigen visie op economische wetenschapsbeoefening uit te werken die het ook mogelijk maakt de economische studie van instituties beter te verstaan. Het is onbelangrijk te tonen dat econo-

men wel het falsificationisme belijden maar het niet toepassen. Het is daarentegen essentieel aan te geven hoe de economische theorievorming wél verloopt. Mäki's aandacht gaat daarbij vooral uit naar de sociale invloeden van initiële interesses bij het communiceren van resultaten (retoriek) enz.

Het derde deel omvat drie bijdragen die elk op hun manier de rationaliteitsnotie willen verbreden. Langlois en Csontos argumenteren dat het klassieke onderscheid tussen de perfecte optimerende agent en de beperkt rationele agent berust op een gemeenschappelijk ideaal-type, en dat beide via de methode van de situationele analyse geanalyseerd kunnen worden. Knudsen bekijkt de problemen die worden gesteld door het incorporeren van optimalisatiekosten in de klassieke rationaliteitsnotie en in de speltheorie. Vanberg tenslotte bespreekt hoe het klassieke rationele-keuzemodel en het gedrag dat gebaseerd is op regels en gewoonten gemeenschappelijk kunnen worden begrepen vanuit een evolutionaire visie op leerprocessen.

Tenslotte komen in het vierde en laatste deel drie auteurs aan het woord (Loasby, Hodgson, North) die de evolutie van instituties bekijken vanuit verschillende invalshoeken: biologische selectie, incentives voor langetermijnprestaties enz.

Een uitgebreid samenvattend hoofdstuk door Knudsen sluit het boek af. Elk artikel begint met een abstract en heeft een aparte lijst met referenties. Het boek is bovendien voorzien van een index. Buiten het vrij zwakke tweede deel is dit zonder meer een boeiende collectie van artikelen.

Kristiaan Kerstens

Sectorstudies

Missing Transport Networks in Europe

Peter Nijkamp e.a., eds., *Missing Transport Networks in Europe*
Aldershot, Avebury, 1994, xi + 203 blz. -
Prijs: 35 GBP
ISBN 1-85628-674-6

Europa wordt geconfronteerd met belangrijke mobiliteitsproblemen. De socio-economische en politieke ontwikkelingen laten vermoeden dat deze trend zich verder zal doorzetten.

Tot de jaren zestig werd de expansie van de vraag naar transport beantwoord met een systematische uitbreiding van de vervoersinfrastructuur. In de jaren zeventig werd men voorzichtiger, en de jaren tachtig waren gekenmerkt door een selectieve expansie. Resultaat van dit alles is dat de uitbreiding van de infrastructuur-netwerken is achtergebleven op de mobiliteitsgroei. De redenen voor deze "mobility gap" liggen voor de hand: twee oliecrisisen, economische stagnatie in de jaren tachtig, stijgende overheidsstekorten, een groeiend milieubesef.

De overheid wil daarom andere prioriteiten leggen waar het mobiliteit en infrastructuur betreft, maar ze staat voor een dilemma: enerzijds de groeiende "mobility gap", anderzijds een stijgend gebruik van gemotoriseerd vervoer. Dit boek poogt vanuit een lange-termijnoptie aan te geven hoe gereageerd kan worden. De boodschap is duidelijk. Verbeter de prestaties van de netwerken, vooral via investeringen in software, een betere organisatie van de markten, nieuwe prijszettingsschema's. Veeleer dan te investeren in nieuwe infrastructuur moet de kwaliteit van de bestaande netwerken verbeterd worden. Dit werk kan worden aanbevolen aan iedereen die het vervoersbeleid vanuit een strategische invalshoek benadert, met een bijzondere belangstelling ook voor financieel-economische en milieu-elementen. De opgenomen bijdragen zijn zorgvuldig gekozen, de auteurs zijn specialisten op hun terrein, en de aangeboden case-studies reiken interessant empirisch materiaal aan.

Eddy Van de Voorde

Financieel beleid

Financial Management and Policy

James C. Van Horne, *Financial Management and Policy, Tenth Edition (Prentice-Hall International Editions)*
Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall International, Inc., 1995, xix + 858 blz. -
Prijs: 41,95 USD
ISBN 0-13-309378-6

Het bekendste handboek voor financieel management is aan zijn tiende uitgave toe. Het werd voor deze gelegenheid ook grondig herwerkt. Zo wordt in hoofdstuk 3 (Risk and Returns) even afgerekend met Fama en French (1991): 'No theoretical foundation is offered for the findings they discover. Although beta may not be

a good indicator of the returns to be realised from investing in stocks, it remains a reasonable measure of risk' (blz. 80).

De waardering van opties komt al in het vijfde hoofdstuk aan bod. Hoofdstuk 8 (Creating Value Through Required Rates of Return) is herwerkt om een systematischer benadering van het concept *vereist rendement* mogelijk te maken, en er is een nieuw hoofdstuk over 'Financial Risk Management' toegevoegd. Algemeen gesproken is deze tiende editie oordeelkundig herzien. Het boek munt ook uit door klaarheid bij de uiteenzettingen en door het veelvuldige gebruik van voorbeelden.

Toch dient opgemerkt dat een voor de meeste ondernemingen belangrijk vraagstuk van het financieel beleid, namelijk het beheer van het werkkapitaal, weinig diepgaand en allesbehalve praktijkgericht wordt behandeld. Een vrijwel analoog opmerking geldt voor de hoofdstukken over financiële planning en financiële analyse. Aan beslissingen over kapitaalstructuur en dividenden wordt nog slechts matige aandacht besteed. Niettegenstaande deze laatste bedenkingen, blijft dit werk toch een van de beste standaardwerken over financieel management.

Edward Durinck

Introduction to Futures and Options Markets

John Hull, *Introduction to Futures and Options Markets. Second Edition* (Prentice-Hall International Editions)
Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1995, xv + 444 blz. - Prijs: 41,95 USD
ISBN 0-13-183252-2

John Hull is geen onbekende in het domein van de afgeleide financiële producten. Samen met A. White ontwikkelde hij o.a. baanbrekende modellen op het gebied van interestopties. Nog bekender werd hij door zijn werk *Options, Futures and Other Derivative Securities*, dat op zeer korte tijd wereldwijd tot een standaardwerk uitgroeide. Velen struikelden echter over het mathematische apparaat dat Hull in zijn klassieker, trouwens op een voortreffelijke manier, gebruikte. Het voorliggende werk is dan ook Hulls antwoord op de groeiende vraag naar een minder mathematisch onderbouwde versie.

Het boek bevat, na een introducerend hoofdstuk, twee delen. Het eerste deel behandelt producten met een symmetrisch risicoprofiel. 'Futures', termijncontracten en 'swaps' komen uitgebreid aan bod. Naast een beschrijving van de 'institutionele' werking van de respectieve markten komen ook de waarderingsaspecten aan de orde. De waardering van termijncontracten wordt uitvoerig besproken. Voor de waardering van 'futures' verwijst Hull eenvoudig naar de empirische literatuur, die nauwelijks statistisch significante verschillen vindt tussen termijn- en 'futures'-prijzen. De waardering van 'swaps' wordt zowel aan de hand van een portefeuille van termijncontracten als aan de hand van een portefeuille van obligaties uit de doeken gedaan. Het tweede deel bevat de producten met een asymmetrisch risicoprofiel. Opties op aandelen vormen traditioneel het onderwerp van een inleiding in de optiewaarderingstheorie. Hull vermijdt de afleiding van de Black/Scholes-formule door te werken via het binomiale waarderingsmodel. Na de opties op aandelenindexen, valuta en 'futures' komt de

indekkingsproblematiek aan bod ('stop-loss'-strategie versus 'delta hedging'). De interestopties worden slechts summier besproken.

Ongetwijfeld vormt dit boek een nuttige tussenschakel tussen de louter beschrijvende literatuur en de veel-er technische vakliteratuur. Wie echter louter in de waarderingsproblematiek geïnteresseerd is, kan zich beter het standaardwerk aanschaffen. Prijzenswaardig zijn de talrijke oplossingen van oefeningen achteraan in het boek. Daardoor kan de lezer er zich echt van overtuigen dat hij de materie werkelijk doorgrond heeft.

Marc De Ceuster

Valuation

Tom Copeland e.a., *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies. Second Edition* (Wiley Frontiers in Finance)
New York, John Wiley & Sons, Inc., 1994, xviii + 558 blz. - Prijs: 49,95 GBP
ISBN 0-471-00993-8

Als auteurs die tot een consultingfirma behoren dikke boeken beginnen te schrijven over hoe zij hun werk doen, is het altijd oppassen geblazen. In dit geval zijn het drie vennoten van McKinsey, de bakermat van een ander dik boek, *In Search of Excellence*. De eerste auteur van het hier besproken werk (Tom Copeland) heeft een solide academische carrière aan UCLA achter de rug, hetgeen mijn wantrouwen, dat sommigen pavloviaans zullen noemen, enigszins beperkt.

Valuation gaat over de waardebeoordeling van ondernemingen en de invloed ervan op de bedrijfseconomische besluitvorming. Het is gericht

naar managers en andere praktijkmensen.

Het geheel bestaat uit drie delen: de waarde van de onderneming en de manager, waarderingstechnieken en toepassingen. Het centrale uitgangspunt (verwoord in het eerste deel) is dat het management zich uitsluitend tot doel dient te stellen het vermogen van de eigenaars te maximaliseren door middel van VBM (Value Based Management). Volgens de auteurs schijnt men dat in Europa (blijkbaar gelijk te stellen aan Duitsland, waardoor ze bewijzen ofwel 50 jaar achterop te lopen dan wel zeer vooruitziend te zijn) en Japan te vergeten, met alle negatieve gevolgen van dien. De waarde van een onderneming is uiteraard de huidige waarde van de toekomstige kasstromen, hetgeen, in de ogen van de auteurs, boekhoudkundige informatie waardevol maakt. (Het duiveltje in mij merkt op het dan toch wel van een zekere intellectuele schizofrenie getuigt een belangrijk deel van de inkomsten van, in dit geval, McKinsey te genereren door middel van audits van boekhoudkundige informatie ...) Het tweede deel, het uitgebreidste, is klassiek van opzet, gedetailleerd en, zoals beloofd, praktisch, zonder dat het vervalt in voor de lezer beledigende kinderachtigheden. Zowel de cash-flowvoorspellingen als de bepaling van de correcte kapitaalkosten passeren de revue, met voldoende aandacht voor interpretatie en besluitvorming.

In het laatste deel (toepassingen) vinden we uiteenzettingen over de waardering van gediversifieerde en multinationale ondernemingen, over internationale verschillen in de kapitaalkosten, externe groei, gebruik van optieredeneringen bij de waar-

debepaling en waardering van banen.

Het boek bevat een overvloed aan verduidelijkende voorbeelden en cases. Soms worden ook meer academische empirische studies ten tonele

gevoerd, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de zeer vlotte en toegankelijke stijl die het boek (en McKinsey?) kenmerkt.

Marc Jegers

Strategisch management

Strategievorming en organisatiestructurering

J.E. van Aken, *Strategievorming en organisatiestructurering: organisatiekunde vanuit ontwerp perspectief* (Reeks 'Management en organisatie')

Deventer, Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1994, 333 blz. - Prijs: 1.895 BEF
ISBN 90-267-2061-0

Dit boek is geschreven vanuit het standpunt van de manager of organisatieadviseur die een strategie en/of structuur wil veranderen. De auteur stelt dat bij ieder bedrijfskundig vraagstuk strategievorming en organisatiestructurering centrale thema's zijn: een groep mensen dient gemobiliseerd te worden om bepaalde prestaties te leveren door middel van strategievorming en een adequate taakverdeling en samenwerkingspatroon. Zowel organisatiestructurering als strategievorming worden in dit boek beschreven van hun inhoudelijke en "veranderkundige" (d.i. procesmatige) kant.

Een grote stroming in de recente managementliteratuur stelt dat het de huidige turbulente tijden zijn die verandering noodzakelijk maken. Het voorliggende werk vormt qua conceptbegrip een uitzondering. Hier wordt namelijk gesteld dat het vraagstuk van verandering altijd speelt, in

welke tijd ook. Men vraagt zich immers voortdurend af hoe men belanghebbenden kan beïnvloeden om een oplossing te accepteren of door te voeren.

Het boek is ingedeeld in vijf delen. Het eerste deel behandelt de organisatie: de ontwikkeling van de organisatiewetenschappen, een eerste beschouwing over organiseren in een managementcontext. Dat deel fungeert als achtergrond voor de drie hoofdthema-delen over strategie, structuur en verandering. In het strategiedeel komt het proces van strategievorming aan bod, met de nadruk op de inhoudelijke kant van strategie. In het deel over de organisatiestructuur worden coördinatie-mechanismen, het 7S-schema en "taalbeelden" uiteengezet. Het deel over strategische verandering behandelt specifiek de gestuurde grensverleggende organisatieverandering, waarbij de nadruk ligt op het ontwerpen van veranderingsprocessen. De epiloog biedt een overzicht van het in dit boek ontwikkelde begripkader, met toepassing daarvan op een praktijkgeval.

Met zijn toelichtingen, figuren en voorbeelden, voor het merendeel geïnspireerd op zijn twintig jaar lange adviespraktijk, slaagt de auteur erin zijn waardevolle maar toch wel

droge ontwerptheorie in zekere mate verteerbaar te maken.

De aanpak van dit ontwerptheoretische boek verschilt danig van vele Amerikaanse managementboeken: er zit niet één lijstje met "do's and dont's" in. Het gaat hier om analyses van onderliggende causale relaties die het effect van een ontwerpmodel (d.i. een handelingsvoorbeeld) bepalen, b.v. de effecten van macht of invloed bij coördinatie. Een lezer-professional die erin slaagt inzicht te verwerven in die onderliggende causale relaties, zal in staat zijn om een algemeen ontwerpmodel te vertalen naar zijn eigen specifieke situatie.

Ilse Bogaert

Gower Handbook of Management Development

Alan Mumford, ed., *Gower Handbook of Management Development. Fourth Edition*
Aldershot, Gower Publishing Limited, 1995,
xxviii + 468 blz. - Prijs: 55 GBP
ISBN 0-566-07445-1

In de vierde uitgave van dit standaardwerk, dat voor het eerst werd gepubliceerd in 1973, blijft de focus op de voornamelijk formele, geplande en bewuste processen van management development (MD), zoals die door interne en externe MD-adviseurs worden voorbereid en uitgevoerd. Weliswaar zijn een aantal hoofdstukken toegevoegd of toch grondig vernieuwd, zoals over het bepalen van managementvaardigheden en -competenties (hoofdstuk VI), management training met interactieve video (hoofdstuk XII), een internationaal MD-programma bij ICL (hoofdstuk XVII).

Het stramien en de opzet van de eerste editie zijn behouden: planning,

proces, toepassingen, bijzondere ontwikkelingen. Toch kunnen we hier moeilijk gewagen van een conceptueel sterk en doordacht referentiekader, dat inspeelt op de eigentijdse problematiek van MD. In het algemeen overweegt een anekdotische, beschrijvende en typologisch-conceptuele instelling. Het boek biedt weinig of geen resultaat van onderzoek, geen vergelijkende studies of een ruimere schets van belangrijke trends voor de toekomst.

Dit is geen handboek in de echte zin van het woord, maar veeleer een verzameling min of meer gestructureerde opvattingen, ervaringen, invalshoeken betreffende management development. Zo staat het eerste hoofdstuk (door de editor, Alan Mumford) vrijwel los van de rest van het boek, en ontbreekt ook een samenvatting aan het einde of commentaar in de loop van het werk. Het merendeel van de hoofdstukken dateert uit de periode vóór 1990 en zelfs 1985, zoals blijkt uit de referenties en de behandelde thema's.

Bovendien komt de band met een aantal actuele thema's, zoals strategie en organisatiecontext, de nieuwe uitdagingen van het personeelsbeleid (behalve in enkele case-studies) en de organisatorische vormgeving van de MD-functie, onvoldoende uit de verf.

Daniël Vloeberghs

Strategic learning in action

Tony Grundy, *Strategic learning in action: how to accelerate and sustain business change* (The Henley Management Series)
Londen, McGraw-Hill Book Company, 1994,
xiii + 218 blz. - Prijs: 22,95 GBP
ISBN 0-07-707825-X

Het uitgangspunt van dit boekje is dat "strategic learning" een noodzakelijke bekwaamheid is voor succesvol management in een complexe omgeving. Het concentreert zich dan ook op de "hoe"-vraag van het managementgebeuren: hoe moeten we iets bereiken, hoe worden veranderingen geïmplementeerd, enz. Het eerste deel van het boek bespreekt het waarom van de "learning imperative". De auteur staat stil bij (1) een conceptuele afbakening, (2) de kenmerken van "strategic learning" en (3) "strategic learning" als een instrument om duurzame concurrentievoordelen te creëren. Het tweede deel tracht inzicht te geven in hoe "strategic learning" geïntegreerd kan worden in het organisatorisch gebeuren. Aan de hand van praktijkvoorbeelden en -ervaringen doet Grundy aanbevelingen voor de manier waarop managers kunnen experimenteren met "strategic learning" in bepaalde probleemsituaties, zoals het nemen van strategische beslissingen en het implementeren van leerprocessen. Deel drie bespreekt scenarioplanning als een, volgens Grundy, belangrijke toepassing van "strategic learning". Daarnaast besteedt de auteur aandacht aan de band tussen ondernemingsbekwaamheden en performantie en aan het individueel leerproces. Het boek wordt afgesloten met de bespreking van een aantal "learning"-misvattingen.

Het boekje is doorspekt met voorbeelden, oefeningen voor de lezer, vragenlijsten, checklists en uitgebreide case-studies, die de aangehaalde ideeën trachten te illustreren en/of te onderbouwen. Het richt zich tot managers die leerprocessen in hun eigen organisatie trachten te implementeren. Het vertoont echter een aantal belangrijke tekortkomingen, die de waarde van de praktijkvoorbeelden ondergraven. Zo is de conceptuele analyse te beperkt. Het gevolg is dat de lezer verward raakt in de opeenstapeling van ideeën, die bovendien gebrekkig gestructureerd zijn. De auteur heeft niet altijd evenveel aandacht besteed aan de logische opbouw van zijn argumentatie. Het gevolg is dat de samenhang tussen (en binnen) de hoofdstukken vaak zoek is. Vervolgens mist het boekje diepgang. De lezer blijft derhalve vaak onvoldaan: vele interessante ideeën worden aangehaald maar niet uitgewerkt, bijv. het belang van een dynamische kijk op concurrentievoordelen, de noodzaak aandacht te besteden aan de ontwikkeling van organisatorische bekwaamheden enz. Ook de band met "strategic learning" blijft in die gevallen onbesproken. De inhoud van het boek is dan ook niet wat de interessante titel doet vermoeden.

Koen Vandenberg

Personeelsbeleid

Learning to change

Sheila Harri-Augstein en Ian M. Webb, *Learning to change: a resource for trainers, managers and learners based on Self-Organised Learning (McGraw-Hill Training Series)* Londen, McGraw-Hill Book Company, 1995, xxix + 185 blz. - Prijs: 22,95 GBP ISBN 0-07-707896-9.

Hoe kunnen mensen hun leervermogen vergroten? Deze vraag staat sinds bijna twee decennia centraal in het onderzoek en de praktijk van het Centre for the Study of Human Learning, een opleidings-, onderzoeks- en consulting-instituut van de Britse Brunel University. Dat heeft geleid tot een waardevolle techniek: de "Self-Organised Learning"- of SOL-methode. De grondleggers van die benadering doen in dit boek zowel de basisprincipes als de werkwijze van het zelfsturend leren uit de doeken.

Deze praktische handleiding is bestemd voor iedereen die op de een of andere manier andere mensen wil helpen om te leren: trainers, managers, consultants, coaches enz. Het thema is het leerproces. Eender welke inhoud kan met de SOL-methode benaderd worden. Het kan daarbij gaan om kennisverwerving, vaardigheden of attitudes. De klemtoon ligt volledig op de lerende persoon, die gestimuleerd wordt om zelf de verantwoordelijkheid te nemen voor de diagnose van zijn leerbehoeften, voor de ontwikkeling van zijn eigen leerdoelstellingen en kwaliteitscriteria, en voor het sturen van zijn eigen leerproces. De trainer, consultant of manager vervult de rol van SOL-coach: dit betekent dat hij er

voor zorgt dat de lerende persoon op weg gezet en gesteund wordt om zich zelflerend te gedragen.

De grondslagen van de methode zijn te vinden bij Carl Rogers en George Kelly. Sterk Rogeriaans is de bijdrage van de "Learning Conversation" om het proces van de persoonlijke groei te bevorderen. Aan Kelly ontleenden de auteurs de opvatting dat mensen hun persoonlijke ervaring systematisch voorstellen door "persoonlijke constructs", d.w.z. een heel individuele manier om hun wereld te zien en te interpreteren. De SOL-methode maakt de lerende mensen bewust van hun percepties, helpt ze in twijfel trekken, creëert wanorde en chaos, om plaats te maken voor nieuwe denkbeelden, vaardigheden en attitudes. Belangrijk daarbij is dat men zich bewust wordt van de manier waarop men leert en een appetijt ontwikkelt om telkens weer nieuwe leeropportunities te zoeken. "He or she is never in a state of equilibrium, but is constantly juggling between stability and chaos. If a person operates mainly in equilibrium, seeking a status quo in most situations, he or she is psychologically dead." (blz. 11).

De auteurs geven in hun boek hun geheimen prijs. Het is zelfs opgevat als een leerboek voor trainers die de methode stap voor stap zelf willen ervaren, vooraleer ze naar anderen toe te hanteren. Systematisch worden de achtereenvolgende stappen van de methode behandeld: de identificatie en het in twijfel trekken van persoonlijke en professionele mythen aangaande leren, de "Learning Conversation", de "Personal Learning Contracts" en de evaluatie van

het proces. De weg is niet gemakkelijk en vraagt inzet en tijd. Leren doet pijn, maar opent ontzaglijke perspectieven voor persoonlijke groei. Een werk als dit laat een legerichte lezer niet onberoerd. Het is - in een metafoor van de auteurs zelf - een uitnodiging om te leren vliegen. Zelfsturend leren is een levenswerk met vrijwel onbegrensde mogelijkheden. Een aanrader voor iedereen die zelf geen surplace wil beoefenen en anderen wil helpen om te leren leren.

Luc Derijcke

De achterkant van het salaris

Henriëtte Miedema-van den Heuvel, De achterkant van het salaris
Assen, Van Gorcum, 1994, 346 blz. - Prijs: 49,50 NLG
ISBN 90-232-2945-2

Meestal wordt in een proefschrift een specifiek en beperkt gebied van een bepaalde discipline op een zeer wetenschappelijke en diepgaande wijze bestudeerd. In dit boek loopt het deels anders. De aanpak blijft zeker wetenschappelijk gefundeerd, maar de onderwerpen zijn ruim en praktijkgericht.

De auteur stelt een tweeledig doel voorop. In een eerste studie wil ze een diagnostisch instrument ontwikkelen om het beloningsbeleid van een organisatie in kaart te brengen. In een tweede studie gaat ze een prestatiemetingssysteem ontwikkelen en ook toepassen om de beloning van het personeel objectief te kunnen bepalen.

In de eerste hoofdstukken van het boek schetst de auteur vanuit de wetenschappelijke literatuur een beeld van de verschillende beloningsvor-

men en van enkele modellen van salarissatisfactie. Na die literatuurstudie maken we de groei mee van het instrument om de salarissatisfactie te meten. Uit het onderzoek blijkt dat de tevredenheid met het loon groeit naarmate de onderneming goed scoort voor de volgende drie punten: de juiste beoordeling van het personeelslid, de mate waarin de beloningscriteria als geschikt worden ervaren, en tenslotte de mate waarin de eigen beloning, in vergelijking met het loon van de collega's, de werknemer correct positioneert op de beloningsladder. Die 'relatieve positie' blijkt de belangrijkste variabele te zijn. Indien het salaris de relatieve positie voldoende reflecteert, is dat de enige variabele die een duidelijk positief effect heeft op de salarissatisfactie. Een interessante tip voor het management.

Een tweede onderzoek handelt over het meten en beoordelen van de prestatie van de werknemer op individueel vlak en op groepsniveau. De keuze van ProMES als meetinstrument wordt toegelicht. ProMES is geen kant-en-klaar instrument maar veeleer een routebeschrijving. Het doel van dit onderzoek was om ervaring op te doen met de ontwikkeling van ProMES in een bankorganisatie en in een oliehandel. In de eerste proefstudie (de bankorganisatie) werd ProMES wel ontwikkeld maar niet toegepast, terwijl in de tweede proefstudie allebei de doelstellingen aan bod komen.

Na de proefstudies werd ProMES toegepast in een politiekorps. Behalve de ontwikkeling en toepassing van ProMES wordt in deze studie ook het effect van gedeeltelijke participatie besproken. Aandacht gaat ook naar de validiteit en de betrouwbaarheid van ProMES. Op technisch

vlak is het mogelijk gebleken het theoretische ProMES-model in de praktijk toe te passen. De betrouwbaarheid en validiteit voldoen aan de normale waarden. Toch roept het ProMES-project wat ambigue gevoelens op. In het begin van het project wordt het participatieve karakter van ProMES gewaardeerd, maar gaandeweg ervaart het management dat het geen beslissingen meer kan nemen zonder in-

spraak. Er komen ook inefficiënte praktijken aan het licht die men liever verborgen houdt.

De achterkant van het salaris is niet geschreven voor de practicus. Het boek behandelt de beloningsproblematiek op een streng-wetenschappelijke wijze, waardoor het veeleer thuishoort in de bibliotheek van de theoreticus.

Hendrik Derycke

Fiscaliteit

Taxation in an Integrating World

Vito Tanzi, Taxation in an Integrating World
(Reeks 'Integrating National Economies: Promise and Pitfalls')
Washington, D.C., The Brookings Institution, 1994, xxiv + 168 blz. - Prijs: 28,95 USD
ISBN 0-8157-8297-7

De 'think tank' van The Brookings Institution onderneemt een groots onderzoeksproject over de impact van de snelle economische integratie tussen landen op hun beleidsopties en over hoe de ontstane problemen kunnen worden opgelost - o.m. door internationale coördinatie en harmonisatie. De twintig studies van het project zijn toevertrouwd aan top-specialisten.

Vito Tanzi was de geschikte auteur voor het hier besproken boek: sinds een tiental jaren leidt hij het 'Fiscal Affairs Department' van het IMF - ongetwijfeld de grootste concentratie van fiscale economen ter wereld. In een snel integrerende wereld, maar met in wezen ongecoördineerde fiscale systemen, kunnen belastingplichtige particulieren en onder-

nemingen gemakkelijker de fiscus in landen met een zware druk ontlopen. Dat geldt vooral voor de belasting op inkomsten uit financiële activa, maar ook voor winsten van ondernemingen (door middel van de manipulatie van transfertprijzen) en voor indirecte belastingen op de aankoop van goederen.

In een vrij kort bestek worden deze diverse onderwerpen grondig behandeld. Alhoewel Tanzi dikwijls verwijst naar concrete situaties, ligt de klemtoon op meer principiële vraagstellingen, met name de invloed van de integratie op de belastingontvangsten van de betrokken landen, op de rationele allocatie van produktiefactoren en op billijkheids-overwegingen. Als vergelijkingspunt analyseert hij de fiscale problematiek inzake de belastingen die worden geheven door de 'states' in de Verenigde Staten: binnen diezelfde monetaire en economische unie gaat de integratie uiteraard veel verder. De auteur documenteert heel wat gevallen van fiscale scheefftrekking door verschillen in nationale belastingen. Hij vreest een verdere erosie van belas-

tingopbrengsten door de positionering van belastingplichtigen in een steeds opener wereld. Aan de mogelijkheden van samenwerking tussen fiscale administraties lijkt hij sterk te twijfelen. Hij formuleert een voorstel tot oprichting van een internationale instelling, die 'wenselijke regels voor belastingheffing' zou formuleren en ook voldoende slagvaardigheid zou kunnen opbrengen om de leden ervan te bewegen tot aanpassingen in hun belastingstelsel. Ook stelt hij dat het mogelijk moet zijn voor de belangrijkste landen een gelijkvormige belastbare basis voor de vennootschapsbelasting op te stellen.

Accountancy

Vennootschapsboekhouden

Robert Vertonghen en Chris Lefebvre, *Vennootschapsboekhouden: handboek ten behoeve van onderwijs en praktijk. Vierde, herziene en vermeerderde druk*
Leuven/Amersfoort, Acco, 1994, 495 blz. - Prijs: 1.480 BEF
ISBN 90-334-3119-X

In dit handboek behandelen de auteurs de boekhoudkundige verwerking van de volgende specifieke gebeurtenissen of transacties in een onderneming: oprichting, kapitaalverhoging, kapitaalvermindering, winstbestemming, uitgifte van obligatieleningen, ontbinding en vereffening. Het boek start met een bespreking van de wettelijke voorschriften in verband met de boekhouding en de jaarrekening van handels- en industriële ondernemingen. Daarna

Dit boek wordt verplichte lectuur voor wie zich met de internationale dimensies van het belastingwezen inlaat. Volgens mij onderschat Tazici echter de repressieve en preventieve invloed van anti-ontduikingsmaatregelen op het gedrag van belastingplichtigen, vooral dan in de Verenigde Staten. Ook komt de internationale belastingduplicatie - die ontstaat doordat landen terzelfder tijd het oorsprongs- en het residentiebeginsel toepassen op inkomsten, maar die grotendeels wordt afgezwakt door eenzijdige terugtrekkingsregels - te weinig aan bod.

Sylvain Plasschaert

komen de bovenvermelde gebeurtenissen aan bod voor alle mogelijke vormen van kapitaal- en personenvennootschappen in België (NV, BVBA, CVA, VOF, GCV, CV). Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de voornaamste juridische kenmerken van die vennootschappen. Bij de behandeling van de onderwerpen hebben de auteurs rekening gehouden met alle wetwijzigingen tot en met einde 1993. Nieuw in deze editie is een apart hoofdstuk dat de problematiek van fusies en splitsingen behandelt: zowel de wetgeving als de boekhoudkundige verwerking worden onder de loep genomen. Het boek eindigt met een hoofdstuk over de geconsolideerde jaarrekening, waarin de basisbeginselen van consolidatie en het Belgisch wettelijk kader worden uiteengezet. *Vennootschapsboekhouden* is zeer toe-

gankelijk geschreven en is zowel in de praktijk als in onderwijsinstellingen bruikbaar.

Ann Jorissen

Intermediate Accounting

Lanny G. Chasteen e.a., *Intermediate Accounting, Fifth Edition*
New York, McGraw-Hill, Inc., 1995, xxviii + 1.201 blz. - Prijs: 24,50 GBP
ISBN 0-07-011087-5

In vergelijking met aan de ene kant introducerende en aan de andere kant geavanceerde accounting-handboeken is het aanbod van de 'intermediate' categorie heel wat geringer. Niettemin is dat niveau interessant, want het beoogt een grotere volledigheid van onderwerpen dan het introducerende niveau (in dit geval weliswaar beperkt tot de tak 'financial accounting') en zet toch een hele stap inzake de grondige behandeling van de onderwerpen, die kenmerkend is voor het geavanceerde niveau. Een boekdeel van 1.200 bladzijden is dan ook niet verwonderlijk, als we er rekening mee houden dat het de lezer zowel voorbereidt op het toepassen als op het begrijpen en kritisch bekijken van de accounting-spelregels. *Intermediate Accounting* biedt meer dan een descriptieve aanpak via overvloedige illustraties, bijlagen, kantlijn- en voetnoten en verwijzingen naar de realiteit wordt de doelgroep aan- en onderhoudend meegevoerd. De indeling is vrij klassiek. De 21 hoofdstukken behandelen een historisch overzicht, het conceptuele kader, de financiële staten en hun diverse onderdelen, de opbrengsten-erkenning en de resultatenbepa-

ling, stelselwijzigingen en foutenanalyse. Elk hoofdstuk wordt, zoals gebruikelijk, besloten met een aantal vragen, oefeningen en case-studies. Minder gebruikelijk - maar dat doet het boek gunstig afsteken bij zijn concurrenten - is de aandacht voor thema's als de relatie tussen accounting en omgevingsfactoren, en tussen accounting en ethiek.

Carl Reyns

Management Accounting and Control Systems

Norman B. Macintosh, *Management Accounting and Control Systems: An Organizational and Behavioral Approach*
Chichester, John Wiley & Sons, 1994, xi + 281 blz. - Prijs: 19,95 GBP
ISBN 0-471-94411-4 (pbk)

Dit werk biedt geen technische beschrijving van hoe een systeem van management accounting en management control in een bedrijf moet worden opgezet. De auteur beschouwt die elementen als gegeven, maar analyseert de impact van die systemen op het bedrijf zelf. Daarmee plaatst de auteur zich in de grote onderzoeksstroming 'behavioural accounting research', die eind jaren zeventig, begin jaren tachtig van wal is gestoken. Macintosh presenteert in dit werk geen nieuw persoonlijk onderzoek, maar bundelt op een overzichtelijke en systematische manier het onderzoek dat in diverse werken al over deze problematiek verschenen is. In de eerste hoofdstukken belicht de auteur de verschillende paradigma's en onderzoeksstromingen die verscheidene auteurs gebruiken om de invloed van systemen van manage-

ment accounting en management control op een organisatie te onderzoeken. Zo komen achtereenvolgens de volgende paradigma's aan bod: structureel functionalisme, subjectief interactionisme, radicaal structuralisme, radicaal humanisme en post-modernisme. Macintosh licht uitvoerig de verschillen in aanpak en onderzoeksvragen van deze stromingen toe. Hij slaagt erin het verhaal levendig te maken door de verschillende onderzoeksparadigma's en hun bevindingen te confronteren met een aantal case-studies, o.a. over General Motors, Wedgwood Potteries, IIT, Johnson & Johnson. Zijn conclusie is dat geen enkele aanpak superieur is: geen enkele onderzoeksstroming kan alle invloeden omvatten en verklaren die het management-accountingsysteem heeft op een organisatie, de motivatie van de werknemers en het machtspeel tussen de verschillende participanten. In een aantal hoofdstukken besteedt de auteur meer nadrukkelijk aandacht aan het onderzoek dat reeds is uitgevoerd binnen deze 'organizational sociological approach': de invloed van strategische management-accounting informatie en van technologische vernieuwingen op de organisatiestructuur van een bedrijf en op de onderlinge verhoudingen. Dit boek is een aanrader voor al wie op een efficiënte wijze kennis wil maken met het zeer uitgebreide onderzoeksgebied van de 'behavioural accounting research', meer bepaald met het onderzoek dat zich toespit op het gedrag van organisaties in relatie tot de management-accountingsystemen die in deze organisaties ontwikkeld zijn.

Ann Jorissen

Accountantscontrole

Ignace De Beelde, Accountantscontrole Gent, Academia Press, 1994, xi + 314 blz. - Prijs: niet meegedeeld ISBN 90-382-0084-6

Dit boek geeft een algemeen overzicht van de praktijk van externe controle, met specifieke aandacht voor de Belgische situatie. Hoewel men niet voorbij kan gaan aan de regulering en de ontwikkelingen die plaatsvinden in het buitenland, blijft revisorale controle een taak van algemeen belang, die gereguleerd is door wettelijke bepalingen.

Hoofdstuk 1 schetst de historische ontwikkeling van het auditberoep, dat gekenmerkt wordt door sterk evoluerende verantwoordelijkheden en ook door een grote groei sinds de Industriële Revolutie. Vervolgens gaat De Beelde in op de definiëring van controle of 'auditing', waarover geen eenduidigheid blijkt te bestaan, en onderscheidt hij diverse soorten audits. Tenslotte signaleert hij dat de ontwikkeling van de externe controleleer altijd sterk gedreven is vanuit de beroepspraktijk. Een gevolg daarvan is dat er maar weinig pogingen zijn ondernomen om vanuit de academische hoek te komen tot een theoretische structurering en verantwoording van accountantscontrole. Hoofdstuk 2 behandelt de institutionele aspecten van de accountantscontrole in België. Zowel het ontstaan en de ontwikkeling van het IBR als de organisatie van het beroep komen aan de orde. Daarnaast wordt het wettelijk kader van controle-opdrachten belicht, met verwijzing naar de invloed van Europese richtlijnen.

Na deze twee inleidende hoofdstukken wordt de algemene structuur van het auditproces beschreven. Hoofdstuk 3 belicht de doelstellingen

van de accountantscontrole. In het algemeen kan men stellen dat de accountantscontrole beoogt een deskundig oordeel over de financiële staten van een onderneming tot uitdrukking te brengen. Daartoe verzamelt de auditor in de loop van het controleproces bewijskrachtig materiaal, dat het mogelijk moet maken tot een uitspraak te komen over de jaarrekening. Tenslotte volgt een overzicht van de algemene structuur van de controlecyclus, dat in hoofdstuk 4 t.e.m. 7 wordt uitgediept. In die hoofdstukken komen vier fundamentele onderdelen van de controlecyclus aan de orde: auditrisico en materialiteit (4), auditplanning en analytische tests (5), statistische steekproeven (6), onderzoek van de interne controlestructuur (7). In hoofdstuk 7 gaat De Beelde eerst in op de traditionele componenten van het systeem van interne controle in de internationale literatuur: controle-omgeving, accountingsysteem en controleprocedures. Hij wijst erop dat dit klassieke onderscheid in de toekomst zal worden aangepast aan de conclusies van het COSO-rapport. Dan bespreekt hij de invloed van de elektronische gegevensverwerking op de evaluatie van interne controle.

In hoofdstuk 8 t.e.m. 10 beschrijft hij het onderzoek naar de werking van het systeem van interne controle voor de drie grote transactiecycli in de onderneming: de verkoop-, de aankoop- en de financieringscyclus. Deze hoofdstukken zijn opgebouwd volgens een vast stramien: de belangrijkste risico's die met de cyclus verbonden zijn, auditmethodologie en procedurele aspecten. Tenslotte worden mogelijke substantieve transactietests en detailtests besproken. Het boek besluit met een hoofdstuk over het verslag van de bedrijfsrevisor. Voor de wettelijk geregelde controlemandaten zijn er wettelijke en normatieve vereisten inzake rapportering aan aandeelhouders en derden, terwijl dat voor contractuele opdrachten niet het geval is. *Accountantscontrole* geeft een duidelijk overzicht van de opdracht van de bedrijfsrevisor en de wijze waarop die zijn taak vervult. Het boek is echter minder geschikt voor de auditor die vanuit zijn praktijkervaring op zoek is naar gedetailleerde controleprogramma's om specifieke rekeningen te onderzoeken.

Ann Vanstraelen

Recht

Grensoverschrijdende ondernemings samenwerking

Koen Byttebier en Ann Verroken, Grensoverschrijdende ondernemings samenwerking (Reeks van het Studiecentrum Ondernemingsgroepen) Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1994, xxiv + 515 blz. - Prijs: 6.920 BEF ISBN 90-5583-019-4

Dit lijvige en fraai uitgegeven boek is verschenen in de reeks van het Studiecentrum voor Ondernemingsgroepen, een onderzoekscentrum dat zich voornamelijk bezighoudt met de studie van bedrijfsjuridische aspecten van verschillende vennootschapsvormen. De klemtoon ligt daarbij duidelijk op het juridische, maar het spreekt vanzelf dat een eco-

nomische analyse van bijv. vestigingsplaatskeuze, schaaffecten en produktlevenscyclus niet achterwege kan worden gelaten.

Het boek is de neerslag van een onderzoeksproject, uitgaande van de Federale Dienst voor het Wetenschapsbeleid, dat tot doel had de grensoverschrijdende samenwerking van zogeheten "bi-nationale horizontale groepen" te evalueren. De term "bi-nationale horizontale groep" verwijst juridisch naar een samenwerking tussen twee vennootschapsgroepen die hun activiteiten - of tenminste een groot deel ervan - wensen te coördineren. Het economische equivalent is de zogenaamde transnationale onderneming. Voorbeelden van bi-nationale horizontale groepen zijn legio: Agfa/Gevaert, Hoesch/Hoogovens, Dunlop/Pirelli, Fokker/Vereinigde Flugtechnische Werke, Amev/AG, Elsevier/Reed, Renault/Volvo enz. Door na te gaan welke juridische en sociaal-economische factoren het succes en/of het falen van dergelijke vennootschapsconstructies bepalen, verwerft men meer inzicht in deze moeilijke maar bijzonder interessante materie.

Na een korte algemene inleiding, waarin de opzet van de studie en de verantwoording van de gehanteerde onderzoeksmethodologie worden toegelicht, is het boek gestructureerd in vijf grote delen.

Deel I omvat de zuivere theorievorming van de problematiek van grensoverschrijdende ondernemingssamenwerkingen. Concreet betekent dit dat de auteurs op zoek gaan naar gefundeerde beweegredenen waarom een onderneming zich wenst te "internationaliseren". Diverse verklaringen, die zowel extern als intern aan de onderneming kunnen zijn, worden aangebracht: zo bijv. de wij-

ziging van de omgevingsfactoren, de gevolgen van de eenmaking van de Europese markt, het streven van de onderneming naar synergie, een verhoogd marktaandeel of het behoud van afzetmarkten. De internationalisering van ondernemingen wordt het best vanuit de zogenaamde eclectische theorie bekeken. Die theorie combineert de voordelen van drie deeltheorieën (de theorie van de lokalisatievoordelen, de theorie van de specifieke voordelen, en de theorie van de interne versus externe expansie) en koppelt de verschillende denkbare combinaties ervan aan verschillende structuren van internationale expansie (blz. 16). In de eclectische theorie ligt de klemtoon op het onderscheid tussen interne groei (met rechtstreekse investeringen in het buitenland of export) en externe groei (samenwerking).

Deel II behandelt de juridische aspecten van het in deel I beschreven mogelijke internationaliseringsproces van de onderneming. Meer specifiek worden de diverse juridische samenwerkingsvormen en -technieken (fusie, overname, oprichten van dochtermaatschappijen, de "Europese vennootschap", franchising, licenties, joint venture enz.) besproken en - bijzonder interessant - met elkaar vergeleken aan de hand van een aantal criteria. Het overzicht dat de auteurs geven, is zeer volledig en bijzonder verhelderend.

De economische integratieproblemen zijn het onderwerp van deel III. De mogelijke hinderpalen die een onderneming kan ondervinden bij het internationaliseringsproces, worden gecategoriseerd op basis van de fase in de ondernemingssamenwerking. Zo is het evident dat, voorafgaand aan de onderhandelingsfase, de keuze van de partner en de eigenlijke

samenwerkingsstructuur moeten worden bepaald. Eens die knoop doorgehakt, dringt een aanpassing van de oorspronkelijke structuur zich op. Ook in die fase kunnen er moeilijkheden zijn. Tot slot kunnen er zich nog diverse andere integratieproblemen voordoen van een meer algemene aard. De auteurs vermelden onder andere culturele, boekhoudkundige, nationalistische en operationele moeilijkheden.

Deel IV toetst de theoretische analyse van het fenomeen "grensoverschrijdende ondernemingssamenwerking" aan de praktijk, aan de hand van case-studies. Daarbij wordt, naargelang van de integratiemogelijkheden, een onderscheid gemaakt tussen succesvolle integraties (Unilever, Royal Dutch/Shell, Asea/Brown Boveri, Amev/AG, Elsevier/Reed) en niet-succesvolle integraties (Agfa/Gevaert, Dunlop/Pirelli, Fokker/VFW,

Hoogovens/Hoesch, Generale Bank/AMRO, Renault/Volvo).

Tot slot sommen de auteurs de belangrijkste conclusies op in deel V, en formuleren ze een viertal concrete beleidsvoorstellen (blz. 438-440). De aanbevelingen situeren zich voornamelijk op het vlak van het aanbrengen van wijzigingen aan het bestaande vennootschapsrecht.

Dit boek biedt een bijzonder goed gefundeerde analyse van de internationale integratieproblematiek van ondernemingen. In die zin is het zowel geschikt voor managers die in de toekomst een dergelijk samenwerkingsverband willen opzetten, als voor juristen die zich willen inwerken in deze materie. Het enige minpunt is het prijskaartje dat aan dit boek hangt: 6.920 BF. Hopelijk geldt hier dat kwaliteit geen prijs kent.

Frank Witlox

Maatschappelijke problemen

Towards a European Immigration Policy

Gina D. Korella en Patrick M. Twomey, eds.,
Towards a European Immigration Policy: Current Situation - Perspectives (The Bruges Conferences, N.S. 7)
Brussel, European Interuniversity Press, 1995, 238 blz. - Prijs: niet meegedeeld
ISBN 90-5201-409-4

Dit zevende deel van de 'Bruges Conferences' bevat de referaten van een colloquium dat in augustus 1993 plaats had in Kalamos, Griekenland. Sommige bijdragen, zoals de inleidende beschouwingen van David O'Keefe en de bijdrage van Luise

Drüke over de harmonisatie van het asielbeleid, zijn bijgewerkt tot een recentere datum (zomer 1994), andere niet.

De bijdragen zijn gegroepeerd in drie delen: (1) reflecties over de juridische basis van een Europees immigratiebeleid, (2) de rol van de instellingen van de Europese Gemeenschap ter zake, (3) een reeks landenrapporten (Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië en Zwitserland).

Zoals vaak het geval is met colloquia, zijn de bijdragen van zeer ongelijke kwaliteit. Voor ingewijden zal het derde deel het interessantste zijn, omdat het immigratiebeleid de facto nog grotendeels een nationale aan-

gelegenheid blijft, alle Europese spanningen ten spijt. Het eerste deel lijdt bovendien onder een typische onduidelijkheid die vele Europese discussies over immigratie kenmerkt: de vermenging, of zelfs de reductie, van het immigratiebeleid tot het asielbeleid (vluchtelingenstatuut volgens de Conventie van Genève) en het ontheemdenbeleid (tijdelijk verblijfsstatuut). De meeste bijdragen in het eerste deel hebben in feite met een migratiebeleid in ruime zin weinig of niets te maken, terwijl juist daar een aantal cruciale vragen liggen op middellange termijn: zal de Europese Unie, in het licht van toekomstige economische en demo-

grafische evoluties op mondiaal vlak, overschakelen op een beleid van gecontroleerde immigratie (naar analogie van de Verenigde Staten, Canada, Australië e.a.) of vasthouden aan de huidige immigratiestop? Wie daarover meer wil lezen, raadpleegt beter andere werken, b.v. D. Meissner, *International Migration Challenges in a New Era* (Trilateral Commission Report nr. 44, New York, 1993) of S. Collinson, *Beyond Borders: West-European Migration Policy Towards the 21st Century* (Royal Institute of International Affairs, Londen, 1993).

Jef Van Gerwen

Europa

The EU

Christopher Bright, *The EU: Understanding the Brussels Process*
Chichester, John Wiley & Sons, 1995, xii + 238 blz. - Prijs: 14,95 GBP
ISBN 0-471-95608-2

Christopher Bright stelt zich in zijn inleiding tot doel inzicht te verschaffen in het complexe besluitvormingsproces van de Europese Unie. Hij slaagt daar slechts ten dele in. Om echt zijn doel te bereiken had hij meer dan tachtig bladzijden nodig gehad. De overige bladzijden van dit werk worden in beslag genomen door vier bijlagen die niet echt relevant te noemen zijn (een curriculum vitae van de leden van de Commissie; de organisatie van vier directoraten-generaal van de Commissie; de procedure van totstandkoming van een richtlijn; de tekst van het verdrag van de Europese Unie). In zijn tekst besteedt

de auteur dan nog aandacht aan een aantal topics die strikt gezien niets met het besluitvormingsproces van de EU te maken hebben, zoals de Raad van Europa en de Europese Economische Ruimte. Interessant is wel de beschrijving van de werking en de bevoegdheden van vier van de vijf hoofdinstanties van de EU (de Rekenkamer moet het met één alineaatje stellen), waarbij duidelijke schema's de tekst illustreren. De lezer krijgt ook een goed gestructureerd overzicht van de wijze waarop verordeningen, richtlijnen en beschikkingen het licht zien. De schrijver belicht echter alleen de formele kant van het besluitvormingsproces. Je zoekt tevergeefs naar voorbeelden uit het proces van de Europese economische integratie die de relevante rol van de diverse instellingen kunnen illustreren. Verder ontbreekt elk historisch perspectief en wordt niet ingegaan op het belang van bijv. goed

georganiseerde drukingsgroepen bij het besluitvormingsproces in de Europese Unie. Daardoor blijft de tekst vrij algemeen en oppervlakkig. Al bij al is het boek alleen geschikt als introductie en handleiding bij een cursus over Europese integratie.

Erik Faucompret

The Economics of European Integration

Willem Molle, *The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy. Second Edition*
Aldershot, Dartmouth, 1994, xiii + 559 blz.
- Prijs: 17,95 GBP
ISBN 1-85521-506-3

Sinds het onderwerp "Europese integratie" is doorgebroken in talloze curricula van hogescholen en universiteiten, is het aanbod van handboeken over de Europese economische integratie exponentieel gestegen. Volgens mij blijven de betere uitgaven echter afkomstig van auteurs die al in de jaren tachtig over het thema publiceerden. Molle hoort thuis in dat lijstje van auteurs.

In de herwerkte en bijgewerkte editie van *The Economics of European Integration* gaat de auteur uitgebreid in op de potentieel diepgaande veranderingen die in het begin van de jaren negentig plaatsvonden of waartoe werd besloten. Ik denk hierbij aan de politiek-economische gevolgen van de omwenteling in Oost-Europa, de voltooiing van de interne markt, de op stapel staande economische en monetaire unie, de voortschrijdende mondialisering van de economie en de neiging tot economische-blokvorming.

Zowel de professionele vorser als de

student in de economie zullen aan hun trekken komen met dit boek. Het werk is als het ware op twee niveaus geschreven. Enerzijds worden theoretische basisbegrippen die verband houden met internationale handel (douane-unie, gemeenschappelijke markt) en met economische politiek (allocatie, stabilisatie, verdeling) verklaard. Talrijke voorbeelden uit het proces van de Europese integratie dienen daarbij als illustratiemateriaal. Anderzijds wordt de logica van het integratieproces uit de doeken gedaan door middel van een conceptueel verantwoorde historische benadering.

Patrick Dupont

The Enlarged European Union

Ian Barnes en Pamela M. Barnes, *The Enlarged European Union*
Londen/New York, Longman, 1995, xi + 419 blz. - Prijs: 17,99 GBP
ISBN 0-582-08115-7

Dit is een typisch studieboek over de Europese integratie. Zijn comparatief voordeel bestaat in het actuele karakter van de behandelde materie, maar vooral in de grote duidelijkheid en toegankelijkheid van de tekst. De lezing vergt weinig of geen economische voorkennis.

Economen komen derhalve niet helemaal aan hun trekken. Zo worden de statische effecten van de douane-unie, met name handelsschepping en -verlegging, in amper twee bladzijden afgehandeld. Ook twee pagina's gaan naar de dynamische effecten, zoals schaalvoordelen, meer concurrentie en efficiëntie. Terwijl aan de landbouw en de visserij vijftig bladzijden worden besteed, krijgen de

economische conclusies van het Cecchini-rapport nauwelijks één pagina toegemeten.

Het werk bevat diverse onnauwkeurigheden. Zo zijn op blz. 135 de convergentiecriteria van het Verdrag van Maastricht in verband met de inflatie en de lange-termijnrente niet volledig correct weergegeven. De auteurs zijn ook duidelijk onvoldoende op de hoogte van de problematiek van de luchtverkeerscontrole in het Europese luchtruim. De rol en de activiteiten van Eurocontrol worden niet behandeld. Verder is het jammer dat er geen apart hoofdstuk is over de fiscaliteit in de Europese Unie.

Afgezien van deze tekortkomingen is *The Enlarged European Union* op dit ogenblik een van de best leesbare werken over de Europese integratie. Het heeft dan ook een zeer ruime potentiële lezersmarkt.

Paul Roosens

European Integration and Competitiveness

Frédérique Sachwald, ed., *European Integration and Competitiveness: Acquisitions and Alliances in Industry (New Horizons in International Business)*
Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1994,
ix + 338 blz. - Prijs: 49,95 GBP
ISBN 1-85278-965-4

Dit boek geeft de resultaten van een onderzoeksproject dat fusies, overnames en samenwerkingsverbanden in Europa bestudeerde over de periode 1980-1992. Het doel van het onderzoek was tweevoudig: (1) bijdragen tot de analyse van determinanten van concurrentiekracht en (2) nagaan in welke mate en op welke wijze Europese ondernemingen gebruik

hebben gemaakt van fusies, overnames en samenwerkingsverbanden om ondernemingsgroei te realiseren. Het theoretisch kader wordt geschetst in de eerste twee hoofdstukken. Centraal daarin staat het concept "concurrentievermogen", dat bepaald wordt door de interactie tussen het concurrentievermogen van ondernemingen én van landen. Volgens de auteur biedt de klassieke economische theorie hier geen soelaas. Een onderneming dient immers beschouwd te worden als een bundeling van, steeds veranderende, bewaanheden. Een zienswijze die uiteraard een groot aantal methodologische problemen creëert voor empirisch onderzoek.

De hoofdbrok van het boek bestaat uit een aantal empirische sectorstudies, met een speciale aandacht voor het onderscheid tussen ondernemingsspecifieke en landgebonden voordelen. Zes sectoren worden bestudeerd: auto's, auto-onderdelen, halfgeleiders, consumptienelektronica, chemie en farmacie. Elke sectorstudie heeft een zelfde stramen: beschrijving van de concurrentiële omgeving, analyse van de concurrentiële positie van de Europese ondernemingen, mogelijke gevolgen van de eenheidsmarkt, en de rol van externe groei (fusies, overnames, allianties) in de ondernemingsstrategieën. De algemene conclusies lijken me niet heel verrassend:

- Externe groei is in de bestudeerde sectoren inderdaad belangrijk geweest, maar de vorm ervan verschilt wel van sector tot sector.
- Ondernemingen blijken veel meer bezorgd over de ruimere mondialisering van de economie dan wel over de Europese eenmaking.
- Europese, nationale en ondernemingsdoelstellingen gaan niet al-

tijd samen. Dat geldt des te meer naarmate men dichter bij de marktactiviteiten zelf komt.

Het boek is bestemd voor een ruim publiek. Diverse vakgebieden worden aangeraakt, zoals bijv. internationale economie, Europese studies, industriële economie en ondernemingsbeleid. Het theoretisch kader en de algemene conclusies zijn volgens mij te beknopt uitgewerkt, maar openen toch tal van interessante perspectieven. De sectorstudies, die ruim driekwart van dit werk beslaan, maken het boek aangenaam om lezen.

Rudy Martens

European Policies on Competition, Trade and Industry

Pierre Buigues e.a., eds., *European Policies on Competition, Trade and Industry: Conflicts and Complementarities*
Aldershot, VK / Brookfield, VS, Edward Elgar, 1995, xxii + 376 blz. - Prijs: niet meegedeeld
ISBN 1-85898-315-0

Dit boek is ontstaan uit een conferentie met dezelfde titel (Louvain-La-Neuve, 27-28 oktober 1994). De bijdrage van de editors (waarvan er twee werkzaam zijn bij de Europese Commissie) is echter aanzienlijk. De meerwaarde die zij creëerden, ligt vooral in de structuur waarin de diverse bijdragen gepresenteerd werden en in de uitvoerige inleiding (12 blz.). In die inleiding wordt het relevante kader geëxpliciteerd en worden ook de belangrijkste problemen op een rij gezet. Daaruit worden ook onmiddellijk conclusies getrokken in verband met een effectievere en efficiëntere Europese concurrentie-, han-

dels- en industriële politiek, en, in het bijzonder, meer synergie en coördinatie van de instrumenten die concreet worden gebruikt in de drie beleidsdomeinen.

De conclusies situeren zich o.m. op het institutionele vlak. Zo vereist een coherente politiek o.m. een efficiëntere administratieve en politieke structuur (samenwerking tussen de betrokken directoraten-generaal onderling, en tussen de Commissie, de Raad en de lidstaten). De editors pleiten ook voor meer duidelijkheid wat betreft de impliciete en expliciete doelstellingen (en dus voor een eventuele aanpassing van het juridische kader) en in de relatie tussen die doelstellingen en de diverse beleidsinstrumenten waarover de EG beschikt, ook uit andere beleidsdomeinen zoals milieu, technologie en tewerkstelling. Het is dus expliciet de bedoeling van de auteurs om vanuit een positieve analyse normatieve aanbevelingen te doen.

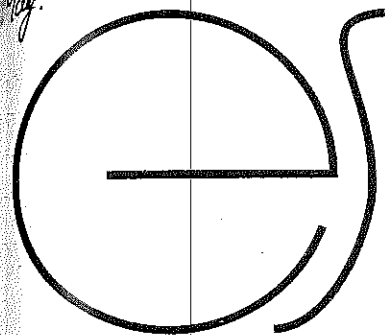
De conflicten en complementariteiten tussen de drie besproken beleidsdomeinen worden concreet geïllustreerd aan de hand van vijf sectoren: de auto-industrie (15% van de industriële tewerkstelling), vezels (en textiel), de staalindustrie, telecommunicatie en farmaceutische producten. Voor de eerste drie sectoren is het besluit duidelijk: "The actual design of EC industrial policy, competition policy and trade policy towards these sectors is far removed from the prescription of economic theory." (blz. xx). Wat de telecommunicatiesector betreft, is er echter een "consensus on the need to increase competition in the EC telecommunications services market", wat resulteert in een "strong coherence in the design of EC policies in this sector." (blz. xx). De besluiten voor de far-

maceutische industrie zijn wat meer genuanceerd, o.m. omdat de desbetreffende regulering nog vrij jong is en de effecten ervan nog niet onmiddellijk duidelijk, zodat een evaluatie moeilijker is. Ook nu al geeft de auteur echter een aantal duidelijke conflicten aan en concrete adviezen voor

de beleidsvoerders. De case-studies zelf worden voorafgegaan door een bijzonder uitvoerige schets van het relevante juridische en economische kader, zodat dit boek ook als naslagwerk zeker interessant is.

Jean-Louis Van Belle

economisch en sociaal tijdschrift

- 379 **Review**
Vervoerseconomisch doorgelicht?
Kostenfuncties en industriële structuur
in het vrachtovervoer Eddy Van de Voorde
- 403 Registreren van organisatorische leerprocessen Robert Bood
- 431 Investeringen in de Vlaamse zeehavens:
een multidimensionale transactiekostenanalyse Chris Coeck
Theo Notteboom
- 459 Kosten van ziekteverzuim op bedrijfsniveau Geert Lombaert
Diana De Graeve
Ingeborg Hermann
Paul Van Royen
- 483 Invloed van optienoteringen op
de volatiliteit van de aandelenmarkt Jan Annaert
Marc De Ceuster
- 501 **Casestudy**
Universitair Bedrijvencentrum Antwerpen:
ontstaan en eerste ervaringen Guido Giebens
- 527 **Boekbesprekingen**

3

50ste jaargang
nr. 3 – september 1996
driemaandelijks

